

Bij de bouw van de drie opeenvolgende panden uit de 20e eeuw zijn veel van de oudere resten opgeruimd. Daarom ontbreken vooral in het noordwestelijke deel van het onderzoeksterrein sporen uit de Romeinse tijd. Eerder waren in het zuidelijke deel van het terrein sporen uit de Romeinse tijd verdwenen door de aanleg van gracht rond de middeleeuwse stad. Daardoor beperkten de sporen uit de Romeinse tijd zich vooral tot het noordoostelijke deel van het onderzoeksterrein.

Het oudste op het onderzoeksterrein aangetroffen spoor is het onderste restant van de gracht die in de jaren 19–16 voor Chr. is aangelegd (fig. 19–20). Dezelfde gracht is eerder in Nijmegen-Oost aangetroffen op het terrein van het voormalige Verpleeghuis Margriet, en vormde het buitenste verdedigingswerk van de Bataafse hoofdplaats Oppidum Batavorum. Goed dateerbare vondsten uit de jaren dat de gracht open lag zijn bij de opgraving niet gevonden. Wel zijn in de grachtrestanten vondsten uit de Claudisch–Neronische tijd aangetroffen, waarvan vermoed mag worden dat deze daarin terecht zijn gekomen toen onder andere kuil 2 en de beerputten 1 en 2 zijn aangelegd (fig. 20). Uit de jaren dat de bebouwing in de hoofdplaats zich voornamelijk beperkte tot de

lintbebouwing langs de belangrijkste doorgaande weg, in grote lijnen de huidige Burchtstraat en Kelfkensbos, zijn geen sporen aangetroffen. Uit betreffende periode, globaal de jaren tussen 19 voor en 40 na Chr., stammen wel munten (tabel 2.2–21) en kledingspelden (tabel 3.1–9), maar deze kunnen deels ook in de daarop volgende decennia in de bodem zijn geraakt. Tussen de duizenden scherven zaten verder slechts weinig fragmenten die eenduidig uit de Augusteïsch–Tiberische tijd dateren. Het betreft scherven van twee borden Holwerda BW 77, een beker Holwerda BW1, een deksel Oberaden 23 (fig. 43.15), twee wrijfschalen Haltern 59, een vroege variant van een amfoor Dressel 10 en een Gallische kopie van een amfoor van het type Pascual 1 (fig. 46.8). Dat dit deel van Oppidum Batavorum in de Augusteïsch–Tiberische tijd nauwelijks in gebruik was bewijst ook het ontbreken van Arretijnse scherven onder de terra sigillata. De daarop volgende Claudisch–Neronische tijd (41–69 na Chr.) is zeer goed vertegenwoordigd

in de sporen- en vondstassemblages. Van huizen uit deze periode zijn geen duidelijke sporen aangetroffen, maar dat is niet verwonderlijk omdat het onderzoek op het achtererf van een of misschien twee huizen plaats vond. Restanten van deze huizen zijn op de noordelijker gelegen opgraving op de St. Josephhof aangetroffen.¹ Vermoedelijk zijn wel de fragmenten van een muurschildering met een rode paneeldecoratie afkomstig uit deze huizen (fig. 51). Wel zijn op het opgravingsterrein naast enkele kuilen twee beerputten gevonden die op de achtererven van deze huizen in of bij een toilethuisje hebben gelegen.

Het aantal sporen uit deze periode (fig. 20) laat enigszins te wensen over, maar de grote hoeveelheid vondsten laat zien welke voorwerpen en wat voor vaatwerk in de huizen gebruikt werd. Dat het overgrote deel van het gevonden vaatwerk Claudisch–Neronisch is blijkt in het bijzonder uit de stempels op de gevonden terra sigillata. Deze stammen allemaal uit het La Graufesenque in Zuid-Frankrijk (tabel 13) ; oudere of jongere stempels zijn niet gevonden. Het onderzoek aan de amforen laat voor het eerst zien dat de bewoners van

Oppidum Batavorum in deze periode uit veraf gelegen delen van het Romeinse rijk olijfolie, vissaus en wijn betrokken : het dal van de Guadalquivir, de zuidwestelijke kust en Catalonië in Spanje, de streek rond Marseille en de omgeving van Lyon in Frankrijk, de Griekse eilanden (Rhodos en Kos) in de Oost-Egeïsche Zee en de kustzone van Klein Azië, de Levant en verschillende regio's aan beide zijden van de Rijn in Duitsland en Frankrijk. Zulke amforen uit Italië ontbreken, al is er wel een fragment van een amfoor gevonden die afkomstig is van Lipari, een van de Eolische eilanden, net ten noorden van Sicilië, waarin vermoedelijk aluin heeft gezeten dat gebruikt kan zijn voor medische doeleinden of bij het verven van textiel. Zulke amforen zijn via imperium-brede netwerken in Nijmegen beland. Hetzelfde geldt voor een wrijfschaal uit Midden-Italië (fig. 42 en 43.44) en de terra sigillata uit het Zuid-Franse La Graufesenque. Het merendeel van het overige aardewerk is echter uit de provincie of uit het noorden van Gallië afkomstig. Daarnaast is een niet onaanzienlijk

deel van het bestudeerde aardewerk uit de regio Nijmegen afkomstig, het handgevormde aardewerk.

Naast het merendeel van het aardewerk is een aantal van de gevonden munten (tabel 2.25–34) en kledingspelden (tabel 3.10–14) in de Claudisch–Neronische tijd gedateerd. Het merendeel van de overige metaalvondsten uit de Romeinse tijd zal, hoewel niet nauwkeurig te dateren, zeer waarschijnlijk ook in de Claudisch–Neronische tijd in de bodem zijn beland. Het best vertegenwoordigd onder het metaal zijn naast de ijzeren nagels diverse onderdelen van vaatwerk (fig. 35.1–9), kistbeslag (fig. 35.10–19), evenals toiletgerei en medische instrumenten (fig. 35.37–39) en viermin of meer vergelijkbare vingerringen (fig. 35.40–43). Opmerkelijk is een loden plaat in de vorm van een tabula ansata. Gietresten van koperlegeringen en lood wijzen op metaalbewerking. Mogelijk dat deze deels met de werkzaamheden van een koperslager verband houden. In dit kader zou ook de pons, waarmee koper- of messingblik versierd kan worden (fig. 35.54), kunnen passen. Verder duiden een aantal slakken op het bewerken van ijzer in de omgeving van de vindplaats.

Aanwijzingen voor de Bataafse Opstand zijn alleen in kuil 3 aangetroffen. In de nazakking is een laag verbrande huttenleem gevonden van een gebouw dat in de directe omgeving heeft gestaan, en waarvan vermoed mag worden dat het tijdens de opstand is afgebrand. Op de puinhopen van Oppidum Batavorum bouwde het Tweede Legioen in de jaren 70–71 een legerplaats. Op basis van de bewaard gebleven funderingsresten van grauwacke van een van de gebouwen in de legerplaats kon een gebouwplattegrond in de opgraving St. Josephhof worden gereconstrueerd.² In de opgraving zijn vergelijkbare funderingsresten van een ander gebouw aangetroffen. Hoewel de plattegrond van dit gebouw slechts gedeeltelijk binnen de grenzen van de opgraving aan het Hertogplein lag blijkt uit de richting van de fundering dat ook dit gebouw aan de legerplaats van het Tweede Legioen mag worden toegeschreven (fig. 52). Opvallend is de betrekkelijk grote hoeveelheid aangetroffen onderdelen van paardentuig (fig. 35.20–36). Of deze op een achtererf van een noordelijker gelegen huis verloren zijn gegaan is twijfelachtig. Vermoedelijk zijn deze afkomstig van paarden die in het laatste kwart van de 1e eeuw passeerden op de oost–west lopende grindweg. Van deze weg, die al een voorganger had in de Augusteïsche tijd, is weinig bewaard gebleven. De enige aangetroffen munt uit deze periode, een as van Domitianus (tabel 2.38), is vermoedelijk door een voorbijganger verloren.

Een bijzonder spoor betreft de restanten van een Romeinse waterleiding (fig. 26–27). Door een vergraving en het daaruit voortvloeiende ontbreken van voldoende dateerbaar materiaal is dit deel van de waterleiding niet nauwkeuriger dan in de vroege en / of midden-Romeinse tijd te dateren. Als bij toekomstig onderzoek in de omgeving een passend deel van deze waterleiding wordt aangetroffen kan daar verandering in komen.

Uit de daarop volgende twee eeuwen ontbreekt ieder spoor. Aan het einde van de 3e eeuw wordt op het circa 400 m noordelijker gelegen Valkhof een castellum gebouwd. De bouw van deze versterking zorgt ook voor activiteiten op het onderzochte terrein. Zo duiden enkele grotendeels met puin en keien gevulde paalkuilen op bebouwing (fig. 28), hoewel een plattegrond door het ontbreken van voldoende sporen niet gereconstrueerd kan worden. Buiten een groot aantal munten uit de late 3e en 4e eeuw (tabel 2.36–62) en twee kledingspelden (tabel 3.15–16) zijn geen andere metalen voorwerpen en aardewerk uit deze periode aangetroffen. Over de ontwikkelingen in de vroege en volle middeleeuwen ontbreken aanwijzingen.

Munten duiden erop dat op deze locatie pas vanaf de late middeleeuwen activiteiten werden ontplooid. Vermoedelijk werd het terrein weer in gebruik genomen vanaf het moment dat het in de 12e eeuw binnen de middeleeuwse stadsmuren kwam te liggen. Uit deze tijd komen enkele munten (tabel 2.68–73), een staafvormig leerbeslag (fig. 36.68), twee loden leerbeslagen, een met de afbeelding van een staande leeuw en de ander in de vorm van een fleur de lis (fig. 37.95–96), enkele fragmenten van grappen en een punt van een ijzeren pijl voor een kruisboog (fig. 38.114). Uit de periode vanaf de late middeleeuwen tot het slechten van de Nijmeegse verdedigingswerken

in de late 19e eeuw zijn slechts vijf munten aangetroffen (tabel 2.74–78). Van de laatste fase van de fundering van mergel van de Nijmeegse stadsmuur en de stadsgracht zijn in het oostelijke deel van het terrein resten aangetroffen (fig. 29–30). Gezien de recente demping is het grootste deel van de gracht niet verder onderzocht. Bovendien is deze grotendeels onder de nieuwbouw bewaard gebleven. Het weinige niet uit sporen afkomstige aardewerk uit de late middeleeuwen en de nieuwe tijd is niet onderzocht. Naar de metaalvondsten is wel gekeken. Daarbij zaten vooral kledingaccessoires als knopen en gespen, tafelgerei en beslag. Zij geven vooral de indruk dat op deze locatie, dichtbij de ten oosten van het onderzoeksterrein gelegen Hertogpoort, in ieder geval geen ambachtelijke activiteiten werden ontplooid. Na het slechten van de vestingwerken is het terrein herontwikkeld. Eerst werd er het schoolgebouw van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen gebouwd, waarvan nog funderingsresten en sanitair in de bodem zijn aangetroffen (fig. 32). Tussen 1969 en 1981 bevond zich op het terrein de FIAT Garage Egbers (later Leonard Lang). Direct na de sloop van de garage verrees hier het pand van Leo van Schaijk / Osnabrugge, dat kort voor aanvang van het onderzoek werd gesloopt (fig. 3–4). Bij het bouwrijp maken van het terrein ten behoeve van de school zijn de restanten van de Romeinse waterleiding grotendeels uitgegraven, waarna grondverbetering heeft plaats gevonden door de sleuf met laagjes schoon zand te vullen en deze telkens aan te wateren (fig. 27.2).